

Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, 1928-12-21, iš Būgių - į Berlyną

Mielas Juozap[ai]! / Žinau, kad mane bari - ir pyksti.

Mielas Juozap[ai]!

Žinau, kad mane bari - ir pyksti. Kaltas esu - bet norėčiau, kiek mokėdamas, pasiteisinti.

Beveik drauge su Tavo [1] laišku ir pinigais vasaros pabaigoj gavau Būgiuose [2] pranešimą iš Kauno, kad, einant Universiteto reformos [3] projektu, aš esu išbraukiamas - reiškia, nustoju vietos su kitomis maloniausiomis perspektyvomis [4].

Suprantama, kad tuo dalyku labai susirūpinau, tuoj išvykau į Kauną, - bet ir čia tas pat. Visą laiką - nei pakartas, nei paleistas. Visą laiką ūpas buvo baisiai blogas, - tat nieko ir nerašiau - ką čia savo bėdomis dar kitiems galvas kvaršinsiu.

Padėtis ir dabar - nei paaiškėjo, nei pasikeitė. Kol kas ir dabar tebesu išbrauktas, nors faktiškai - tebedirbu.

Kada Universiteto reforma bus ir kokia ji bus - niekas nieko nežino (projektas skaudžiai liečia ir Kazim. reikalus [5]).

Šį semestrą man teko ypač daug dirbti [6]. Kai gyveni pasinėręs į darbą ir visą laiką kuo bjauriausias ūpas - tai net ir laiškų rašyti nesinori. Vis maniau, gal padėtis paaiškės, bet ir šiečiai dar neaišku. Paaiškės gal už savaitės, gal už mėnesių, gal už metų, gal iš viso jokios reformos nebus - bet nervų prigadina sočiai. Šioj pakartoj padėty teks praleisti ir Kalėdos (Būgiuose).

Tai suprask - ir nesibark.

Geriausių linkėjimų Tau ir p. Bronei [7] nuo Vandos [8], Daliuko [9] ir manęs [10].

Tav[o] Balys

1928, gr. 21 d.

KOMENTARAI

- [1] Juozapas Sruoga (1886-1957) - diplomatas, vyriausias Balio Sruogos brolis, nuo 1925 m. rugpjūčio mėn. dirbo Lietuvos pasiuntinybėje Berlyne raštinės, vėliau konsulinio skyriaus vedėju.
- [2] Būgiai, Vandos Daugirdaitė-Sruogienės tėviškė, netoli Viekšnių esantis Kazimiero Daugirdo ūkis.

- [3] Ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras 1927 m. vasario mėn. 25 d. iškėlė mintį dėl Lietuvos universiteto reformos – fakultetų sujungimo, skyrių ir katedrų skaičiaus sumažinimo. O jau 1928 m. rudenį apie reformos mastą Humanitarinių mokslų fakultete rašyta: „Iš buvusių jo 18 katedrų lieka tik 9. Vadinas, ir šiame fakultete katedrų skaičius sumažinamas per pusę. Be to, šis fakultetas nustoja ir savo ligšiolinio gana griozdiško vardo, būtent, jis pavadinamas Istorijos-filologijos fakultetu. Jo katedros taip pertvarkomos, kad mokslas dėl to negalės nukentėti“ (plačiau žr. [Be autoriaus], „Aukštosios mokyklos reforma“, in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1928-09-01, Nr. 173, p. 1).

Balio Sruogos bičiulis Vladimiras Šilkarskis pranešė jam, kad ruošiasi uždaryti Slavų literatūros ir kalbos katedrą, kurioje dirbo rašytojas:

„Svyravau, ar turiu Jums pranešti šią naujieną – pasitaręs su p. Vaclovu [Biržiška] visgi priėjau prie išvados, kad ir Jums gražu bus iš anksto žinoti teisybę“ (Vladimiro Šilkarskio laiškas Baliui Sruogai, Kaunas, 1928-08-25, [rankraštis], nr. 3, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 880, l. 1r).

Baliui Sruogai, ką tik grįžusiam iš 1928-07-03–27 ekskursijos po Bavariją, pranešta, kad kai kuriems darbuotojams nuo rugsėjo mėn. nebebus mokamas atlyginimas:

„Mylimas Krėve,

Vos sugrįžau iš ekskursijos, vos pradėjau ilsėtis ir dūšią tvarkyti, kaip šit skaitau „Ryto“ 173 numerį: Universitete gautas iš Ministerijos raštas, – alga bus mokama tik iki rugsėjo 1 dienos – ir toliau – pekla žino kas!

Sugadino man visus gražiausius atsiminimus, kurių iš kelionės buvo labai daug ir apie kuriuos būtų ko daug daug pasakoti, – ir pasidarė ant dūšios markatna.

Ką visa tai reiškia? Kokios perspektyvos? Kokia bus mano dalia? Kelionėje – išsipūstėjau, ir dabar esu beveik bankrotas. Pasilikti toliau be algos – vis viena, kaip nukeliauti į čysčių.

Būk geras, parašyk, kaip yra ir kas – ir kas bus“ (Balio Sruogos laiškas Vincui Krėvei, iš Būgių – į Kauną, po 1928-09-01, in: *LLTI BR*, f. 1, b. 1292, l. 1v).

Nežinia dėl Lietuvos universiteto reformos ir dėstytojo darbo perspektyvų atspindi ir žmonai rašytuose Balio Sruogos laiškuose:

„Krėvė pataria visai būti ramiems. Etnografija – tai etnografija – suk ją devyni: skaitysiu apie magiją ir teatro istoriją. Juk [Petrui] Leonui teisės filosofija išbraukta – skaitysis jisai „Romėnų teisės istorijos“ katedroj – o faktinai skaitys tą pačią teisės filosofiją ir enciklopediją. [...] Prezid. – Palangoj, o įstatymas apie Universiteto reformą jau Ministerijoje – ruošiamas paskelbti. Kiti gi mano (ir [Mykolas] Römeris), kad reforma visai neįvyksianti, [Blažiejus] Čėsnys priiminėja studentų prašymus senąja tvarka. [...]

Žodžiu, tikra koša, kokios reta“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Sruogienei, iš Kauno – į Būgius, 1928-08-02, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 682, l. 1r-v, 2r).

Balys Sruoga atleistas iš Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto nebuvo, nors nežinia tęsėsi dar keletą metų:

„Universiteto profesoriai jau užtvirtinti šeštadienį. Dėl Tavęs, Baly, rodos, viskas tvarkoj. Mūsų fakultete neužtvirtintas [Pranas] Augustaitis ir... Jonas Yčas. Tam pastarajam pasiūlyta grįžt į ekstraordinarus, o kaip ordinara neužtvirtina. Teisių fakultete skandalas: neužtvirtinti ir [Albinas] Rimka, ir Tadas [Petkevičius], o Vaclovui [Biržiškai] tas pats, kaip ir Jonui Yčui. Tiek tesužinojau. Krėvė buvo užimtas, pakvietė ryt arbatai, negalėjau klausinėt“ (Vandos Sruogienės laiškas Baliui Sruogai, iš Kauno – į Būgius, [1930], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 859, l. 1r, 2r).

- [4] Pranešimas apie pertvarką Lietuvos universitete, adresuotas Baliui Sruogai, neišliko. Bet žinoma, kad jis į valstybės laikraštį *Lietuvos aidas* 1928 m. vasarą, prieš išvykdamas į ekskursiją po Vokietiją ir Austriją, pats, prisidengęs slapyvardžiais, parašė keletą straipsnių apie Lietuvo universiteto reformos poreikį ir principą – „mažiau išleidžiant pasiekti didesnio mokslingumo“ (V. S-s, „Universiteto reforma ir opozicija“, in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1928-06-15, Nr. 108, p. 2).
- Balys Sruoga aiškino būtinybę atsisakyti paralelinių katedrų visame universitete, o sutaupytas lėšas skirti „knygoms ir mokslo priemonėms“ (*Ibid.*, p. 4). Jis kritikavo Teologijos-filosofijos fakultetą, kurio dėstytojai nebuvo nusiteikę bendradarbiauti su kitų fakultetų kolegomis: „Jie nėjo į kitus fakultetus, stengdamiesi save izoliuoti, nelyginant bijodami masonerija ar kuria kita negerove užsikrėsti. Šios klaidos rezultate ir pasidarė „Universitetas“ Universitete su nenormališkai išpūstomis katedromis, bereikalingomis paralelėmis, geografijos padėties jūmoru. Šitą principinę klaidą ir jos neigiamus bei komiškus vaisius, tarp kitko, ir stengiasi atitaisyti sumanytoji universiteto reforma. Ji stengiasi atsiskyrusius katalikus išvesti iš neišmintingos izoliacijos, suvesti į bendradarbiavimą su kitais fakultetais ir sustiprinti mūsų universitete taikų ir korektinių įvairių įsitikinimų ir nuotaikų žmonių bendrą darbą. Mokslas tikrai laimės, jei darbuosis įvairių pažiūrų mokslininkai, jei jie eis ne iš anksto užbrėžtu „neklaidingumo“ ar „eretingumo“ keliu, – jei jie eis tuo keliu, kuriuo veda mokslo tiesos ieškojimas ir surastųjų teisybių stiprinimas. Sumanytoji reforma šiuo klausimu ir stengias vietoj vienos katalikų srovės izoliacijos sudaryti mokslo jėgų konsolidaciją“ (V. S-us, „Kompromisas ar kompromitacija?“, in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1928-06-25, Nr. 116, p. 6).
- Balys Sruoga, kalbėdamas apie Lietuvos universiteto reformą, iškėlė ir dėstytojų kompetencijos klausimą – pirmenybė dirbti turėjo būti sudaryta dėstytojams, kurie turėjo mokslo darbų, o ne tiems, kurie garsėjo tik politine agitacija: „Panaikinant paralelines katedras tenka kaip tik daugiausia dėmesio kreipti į moksliską darbingumą. Ir šiuo atžvilgiu universitete yra nemaža taisytina. Pavyzdžiui, universiteto reguliamino § 96 skelbia: „Docentai ir profesoriai kiekvienais 5 metais turi pagarsinti spaudoje nors vieną mokslo darbą arba originaliai parašytą vadovėlį“. Ši taisyklė yra garbės taisyklė, ir, suprantama, ji turėtų būti stropiai pildoma. Tuo tarpu yra profesūros tarpe tokių asmenų, kurie ne tik nėra paskelbę nė vieno mokslo darbo, bet net nė vienos eilutės nėra niekur parašę. Čia jau aiški netvarka. Arba to paties reguliamino § 92 skelbia: „Su profesoriaus ir docento pareigomis nesuderinamas nuolatinis valstybės ar privatinės įstaigos pareigų ėjimas ar kitokis pašalinis darbas ne universitete, jei jis užimtų svarbesnę darbo laiko dalį. Asmens, norintieji turėti minėtų pašalinių darbų, privalo gauti fakulteto sutikimą“. Taisyklės sušvelninimas (apie fakulteto leidimą) turbūt yra išlaikomos, bet pati taisyklė, taisyklės dvasia? Nėra abejonės, kad prasilenkimas su šia taisykle negali skaudžiai neatsiliepti į universiteto darbą.
- Kai universitetas pradėjo organizuotis, padėtis buvo sunki: nebuvo iš ko daug rinktis tinkamų žmonių, buvo imama, kas tinkamesnis atrodė. Bet buvo padaryta ir klaidų. Buvo net į universiteto branduolį paskirta asmenų, kurie neturėjo jokios teisės dėstyti aukštojo mokykloje. Arba buvo kitur sumanoma kviesti asmuo dėstytoju, bet raštinėj rastas to asmens paduotas prašymas... – priimti studentu...
- Šitokie dalykai rodo, kad dėl Universiteto darbų pravartėtų susirūpinti. Ir reforma turėtų eiti taupumo ir mokslisko darbingumo linkme“ (V. S., „Universiteto reformos linkmė“, in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1928-05-23, Nr. 90, p. 2).

- [5] Kazimieras (Kazys) Sruoga (1899–1974) – jauniausias Balio Sruogos brolis, ekonomistas, spaudos darbuotojas. 1928 m. jis Šveicarijoje, Berno universitete, rašė ekonomikos profilio daktaro disertaciją. Po disertacijos gynimo Kazimieras Sruoga galvojo ieškotis darbo reformuojamo Lietuvos universiteto Ekonomikos fakultete, nes nenorėjo dirbti Finansų ministerijoje, nors ir buvo gavęs iš jos stipendiją studijoms. Todėl Kazimieras Sruoga prašė Balio Sruogos pagalbos: „...aš vis tik manau, kad geriausia man būtų su tau pradėti tą lankymąsi pas Universiteto ponus“ (Kazimiero Sruogos laiškas Baliui Sruogai, Kaunas, [1929]-07-28, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 852, l. 1r).
- Kazimieras Sruoga, dar būdamas Berne, rašė ir Balio Sruogos žmonai, teiravosi dėl situacijos Lietuvos universitete, prašė jos patarimų: „Pas mus jau pasibaigė vasaros semestras, aš buvau manęs Lietuvon parvažiuoti, bet dar ankstoka. Todėl pirma nusprendžiau paprašyti Tavęs informacijų. Daug rašo apie Universiteto reformą, tai turbūt ir mano kandidatūrą „sureformus“? Tu, be abejo, apie tai geriau informuota. Juk rašė, kad Ekonominį skyrių apskritai panaikins. Šiaip ar taip, bet man turbūt iš mandagumo ir reikalo reikėtų apie savo „darbus“ parašyti kam nors į Universitetą. Gal p. Biržiškai? Bet kur jam laišką siųsti – į Kauną, o gal jis atostogauja? O gal du pranešimu daryti, vieną prof. Leonui kaip dekanui, o antrą Biržiškai? Tai gal patartum, kaip daryti? O gal visai nebėra reikalo, jeigu Ekonominį skyrių panaikins? O gal vis tiek rašyti taip, lyg aš apie tai nieko nežinočiau? Ponui Švietimo Ministeriui išsiunčiau šiandieną ilgą raportą su įvairiais dokumentais ir net mano disertacijos dispozicija, mat jau disertacija šiek tiek pažengė pirmyn, pagaminau dispoziciją, profesorius patvirtino. Galbūt atrodys, kad dispoziciją sustatyt tai pusvalandžio darbas, bet čia visuomet „kommt darauf an“ [vok „tai priklauso“, – NM].
- Mane profesorius labai prigąsdino, sakydamas, nors dispozicija ir gera, bet piniginės (sk. apie pinigus) temos yra visų sunkiausios ir sako, kad tai greičiau darbas profesoriaus, o ne studento. Bet aš pasilikau prie savo ir tęsiu toliau. Mano profesorius, pasirodo, geras pažįstamas prof. Jurgučio, buvęs Lietuvoj ir kartą šnapsę gėręs. Jis man dar net tokį raščiuką prie prof. Jurgučio ir, žinoma, sakė, kad aš baigdamas disertaciją būtinai dar turiu parvažiuoti Kaunan ir tais reikalais su atatinkamais žmonėmis pasikalbėti. Taigi kelionė neišvengiama, bet dar vėliau. Svarbiausia aš, žinoma, bijau, kad man stipendijos neatimtų. Tuomet tai viskas žūtų“ (Kazimiero Sruogos laiškas Vandai Sruogienei, iš Berno – į Būgius, [1928]-07-22, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 852, l. 1r-v).
- Kazimieras Sruoga, grįžęs į Lietuvą iš Šveicarijos, kur 1929 m. Berno universitete apgynė daktaro disertaciją, įsidarbino ne Lietuvos universitete, kur bičiulių dėka buvo tapęs „kandidatu Juridiniam fakultete“ (Kazimiero Sruogos laiškas Baliui Sruogai, iš Sankt Galleno – į Kauną, [1928]-05-28, in: *LLTI BR*, f. 53, b. 852, l. 2v), o tapo Lietuvos Finansų ministerijos Paskolų ir ekonominės informacijos skyriaus vedėju.
- [6] Balys Sruoga kartu su muzikologu Viktoru Žadeika tuo metu rašė monografiją *Kipras Petrauskas*, kuri išleista 1929 m.
- Sunerimęs dėl savo ateities universitete Balys Sruoga Humanitarinių mokslų fakulteto dekanui Vincui Krėvei rašė: „Jei reikėtų, informacijoms: „Spindulio“ spaustuvė baigia spausdinti mano didesnę darbą (12 lankų) – monografiją apie Petrauską, kuri yra parašyta anaip tol ne blogiau, negu, pav., analoginiai rusų leidiniai apie Sobinovą ar Šaliapiną“ (Balio Sruogos laiškas Vincui Krėvei, po 1928-09-01, iš Būgių – į Kauną, in: *LLTI BR*, f. 51, b. 176, l. 1r).
- Balys Sruoga parašė monografijos biografinius skyrius. „Puošni knyga buvo išleista dainininko jubiliejui, o parašyti ją paskatino, be kita ko, išpūdžiai, kuriuos rašytojas patyrė, žiūrėdamas vieną geriausių K. Petrausko vaidmenų – Lohengriną“ (Algis Samulionis, Balys Sruoga, Vilnius: Vaga, 1986, p. 228).
- [7] Bronė Sruogienė (1896–1950) – Juozapo Sruogos žmona.
- [8] Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997) – istorikė, Balio Sruogos žmona.
- [9] Dalia Sruogaitė (1925–2015) – Balio Sruogos dukra, tuo metų trejų metų mergaitė.
- [10] Balys Sruoga (1896–1947) – Juozapo Sruogos brolis, Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dėstytojas, Slavų literatūros ir kalbų katedros docentas.